Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta 6.9.2024
Päivi Topo
vanhusasiavaltuutettu

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Eduskuntakertomuksessa huomio asioissa, joissa on selkeitä puutteita iäkkäiden oikeuksien toteutumisessa.

Esillä useita ratkaisuja, joiden avulla eduskunta voisi kohentaa ikääntyneiden asemaa ja turvata perusoikeuksien toteutuminen myös kaikkein heikoimmassa ja vaikeimmassa tilanteessa oleville.

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Ikäsyrjintä, ageismi ja ikääntyneiden moninaisuus

- Ikäsyrjintä vanhuudessa eli henkilön tai ryhmän asettaminen muita huonompaan asemaan korkean iän perusteella. Esim. yläikärajat joissakin sote-palveluissa, vanhimpia kansalaisia koskevan tiedon keräämättä jättäminen tai huomiotta jättäminen päätöksenteossa.
- Ageismi, jossa henkilö muut ominaisuudet sivuutetaan ja häntä tarkastellaan vain korkean ikänsä kautta.
- Suuret sosioekonomiset ja sukupuolittaiset erot ikääntyneiden keskuudessa eliniän odotteessa, terveydessä, toimintakyvyssä ja hyvinvoinnissa sekä digitaidoissa.
- Iäkkäiden tarkastelu yhtenä ryhmänä häivyttää suuret erot iäkkäiden kesken esim. köyhyysriski vanhimmilla naisilla korkea, digitaitoja vähemmän harvaan asutuilla alueilla asuvilla ja matalammin koulutetuilla ikääntyneillä.

Valtaosa yli 65-vuotiaista tulee toimeen tuloillaan – osalla toimeentulovaikeuksia

- Pienituloisuus ja jopa köyhyys on yleisintä kaikkein iäkkäimmillä, naisilla ja yksinasuvilla.
- Vuonna 2020 *yli 84-vuotiaista yksin asuvista joka kolmannen* tulot olivat alle 60 % mediaanitulosta eli heidän kohdallaan *köyhyysriski on todellinen*. Jonkun toisen kanssa asuvilla luku oli 6 % (Kuivalainen ym. 2022).
- Korjausehdotukset: Pienimpien eläkkeiden ostovoimaa lisättävä. Sote-maksuja kohtuullistettava. Etuusehdotus pantava toimeen.

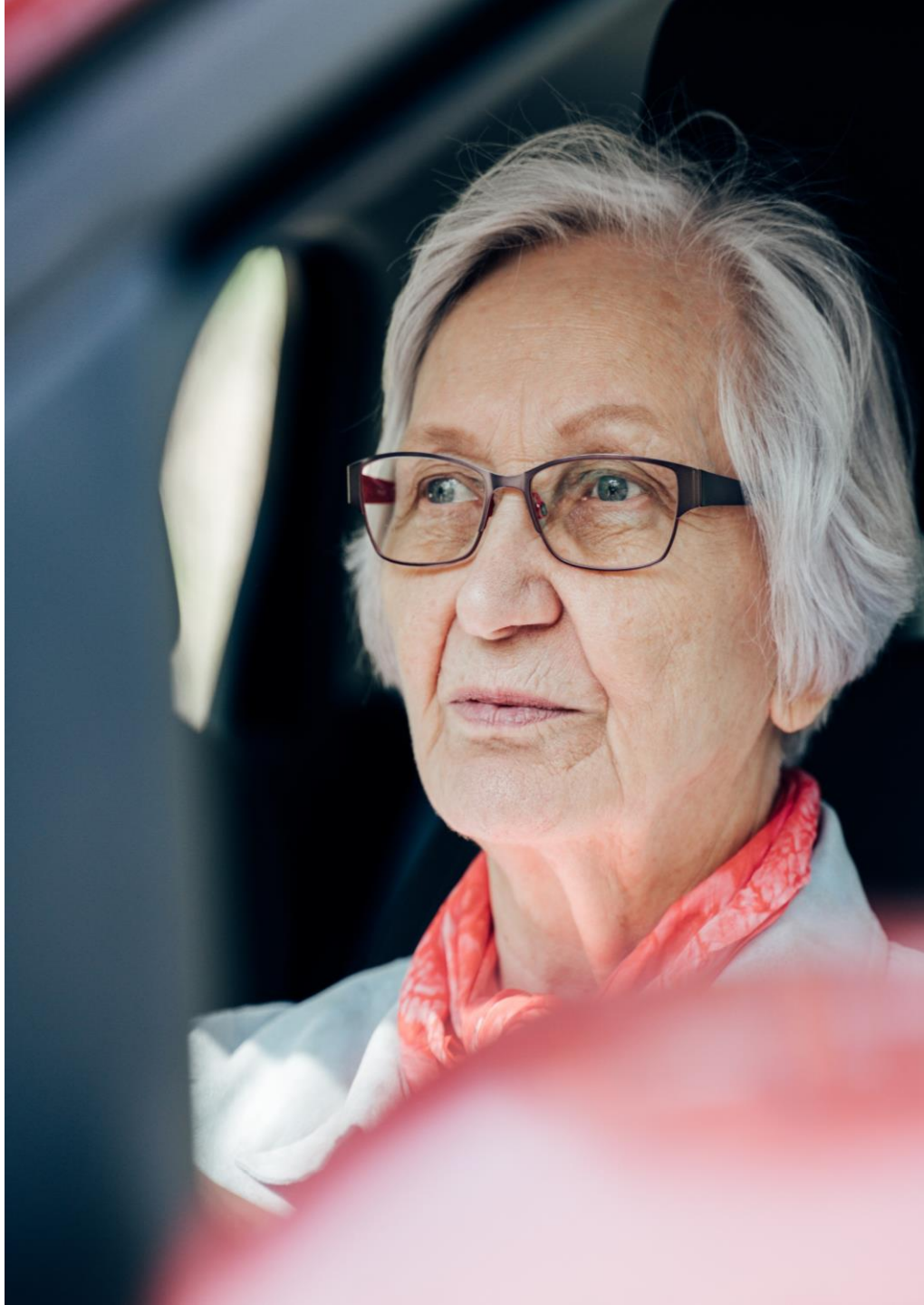

Palveluiden digitalisoiminen aiheuttaa yhä suurempia hankaluuksia monelle ikääntyneelle. Digitaitoisten ikääntyneiden asiointi on helpottunut.

Digitalisaatio toteutettu Suomessa ilman valtakunnallista suunnitelmaa siitä, miten ikääntyneet pääsevät oppimaan ja ylläpitämään digitaitojaan ja saamaan luotettavaa tukea digiasiointiin – seurauksena eriarvoisuutta ja turhaa riippuvuutta muiden avusta.

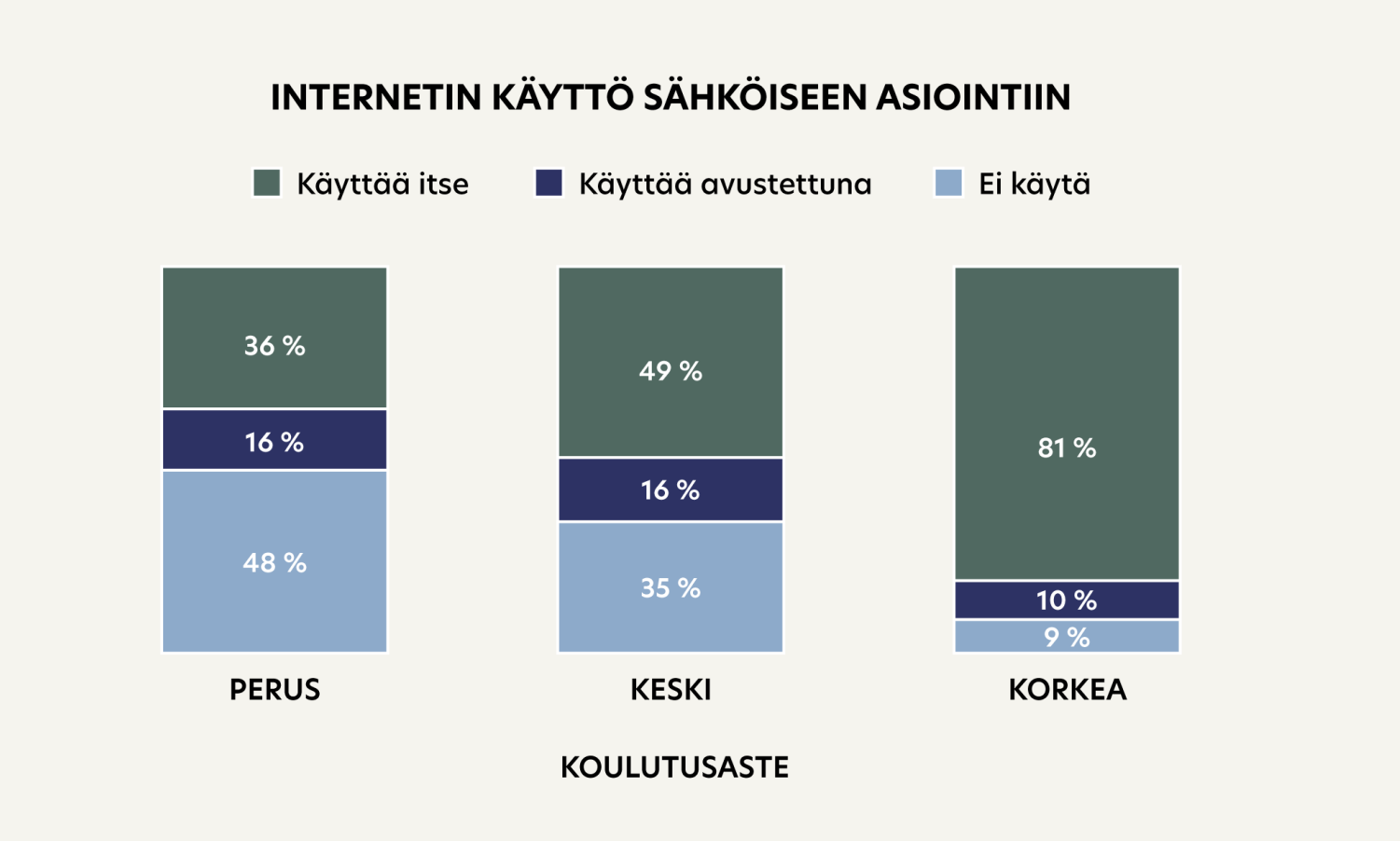

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Sähköinen asiointi koulutusasteen mukaan, yli 70-vuotiaat.
Lähde: Saukkonen ym. 2021; 2022.

Korjausehdotuksia

- Tarvitaan kansallisia ratkaisuja, jotta kaikilla iäkkäillä olisi realistiset mahdollisuudet oppia ja ylläpitää digitaitoja ja saada tarvittaessa turvallista digitukea – kunnille koordinaatiovastuu.
- Tarvitaan selkeitä valtakunnallisia ratkaisuja turvaamaan muuten kuin sähköisesti asiointi, tiedonsaanti ja osallistuminen yhteisiin asioihin.
- Puolesta asiointi on tarpeen, kun henkilö haluaa valtuuttaa toisen toimimaan puolestaan. Tähän tarvitaan yhdenmukaisempia käytäntöjä.
- Toisen auttaminen digiasioinnissa on erittäin yleistä ja riskialtista. Nämä tilanteet ja lainsäädännön tarpeet tunnistettava paremmin.

Osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksien toteutumisessa puutteita

- Moni kokee, ettei heitä kuunnella eikä heiltä kysytä.
- Mielipidekyselyissä ja tiedonkeruissa käytetään usein yläikärajoja, jolloin iäkkäimmät jääneet pois.
- Säädösvalmistelussa vaikutusten arviointi ikääntyneisiin ja erityisesti kaikkein iäkkäimpiin on ollut toisinaan vaillinaista.
- Ilman digitaitoja tai –laitteita olevien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ovat vaikeutuneet.
- Kuntien ja hyvinvointialueiden vanhusneuvostojen asema ja vaikuttamismahdollisuudet vaihtelevat.

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

Äänestäneet alueilla ja ennakkoon äänestäneet iän mukaan eduskuntavaaleissa 2023, %

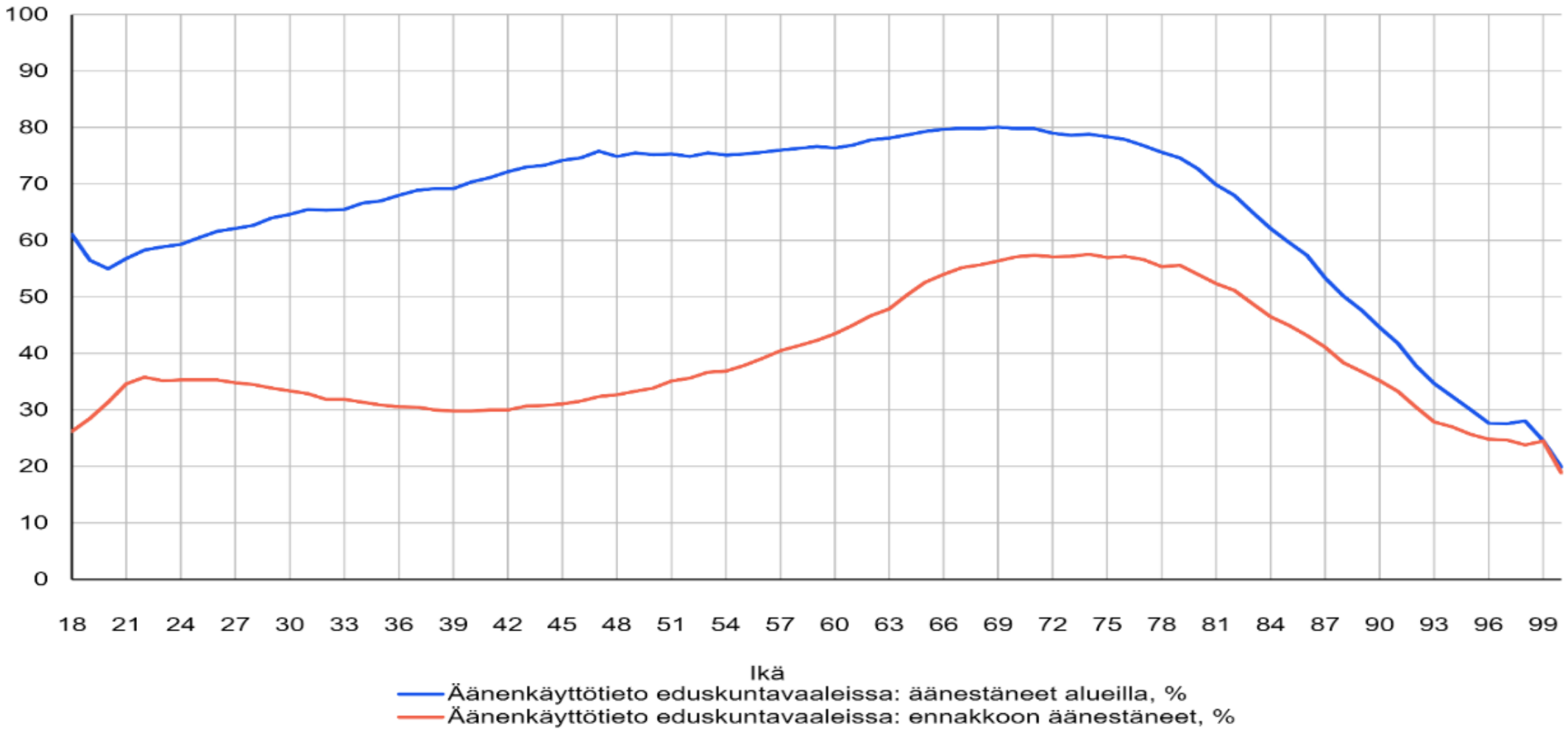

Lähde: Tilastokeskus, eduskuntavaalit

Korjausehdotuksia

- Kyselyissä ja tilastoissa kerättävä tietoa myös kaikkein iäkkäimpiä ihmisiä koskien, ilman yläikärajoja.
- Säädetään velvoite tai laaditaan ohjeistus ikävaikutusten arvioinnista lainvalmistelussa ja päätöksenteossa.
- Varmistetaan tarvittaessa säädöksin se, että todellisia vaihtoehtoisia tapoja sähköisille vaikuttamiskanaville on tarjolla.
- Kehitetään toimivia tapoja, joilla kaikki ikääntyneet kansalaiset pääsevät äänestämään ja lisätään viestintää vaihtoehtoisista tavoista äänestää (koti- ja laitosäänestys).
- Taataan vanhusneuvostoille tosiasiallinen mahdollisuus toimia ja vaikuttaa päätöksentekoon riittävän aikaisessa vaiheessa.

Kiitos!

Eduskuntakertomus on saatavissa verkkosivuiltamme ja painettu kertomus tilattavissa maksutta.

www.vanhusasia.fi

vanhusasia@oikeus.fi

X: @vanhusasia

Facebook: vanhusasiavaltuutettu

Puh: 029 5666900

Vanhusasiavaltuutettu
Äldreombudsmannen

